

Metsäsuomalaiset kaskenpolttajat Delawaren siirtokunnan pääasuttajia

Kuva Uuden Ruotsin siirtokunnasta yksipuolinen

Vuonna 1638 perustetun Uuden Ruotsin siirtokunnan historiaa on kirjoitettu yksipuolisesti vain ruotsalaisesta näkökulmasta siitä pitäen, kun Amandus Johnson julkaisi 1911 kaksiosaisen teoksensa tuon Delaware-joen suuhun muodostuneen varus- ja siirtokunnan vaiheista. Johnson ei juurikaan kiinnittänyt huomiota suomalaisten osuuteen niissä 12 retkikunnassa, jotka lähetettiin Uuteen Ruotsiin 1638-55, jolloin siirtokunta kuului Ruotsille.

Johnsonin menettely on toisaalta ymmärrettävä, olihan Suomi osa Kristiina-kuningattaren valtakuntaa aikana, jolloin siirtokunta perustettiin. Itsenäistä Suomea ei ollut myöskään olemassa 1911, jolloin auktoriteettiaseman saavuttanut kirja ilmestyi. Edelleen Johnson oli suomea taitamattomana englannin- tai ruotsinkielisten lähteidensä vanki. Lisäksi tiedot asukkaiden suomalaispohjasta eivät ole yksiselitteisiä. Osa muuttajista oli suomenruotsalaisia, kuten Kalmar Nyckelin 2. retkellä 1639 saapunut merimies Lars Andersson Ahvenanmaalta.

Nimistäkään ei ole paljon apua. Ne oli ruotsalaistettu joko Suomessa, Vermlannin suomalaismetsissä - joissa usea suku oli asunut ennen Delawareen lähtöä jo parin sukupolven ajan - Göteborgista laivaan lähdeittäessä tai lopulta Uuden Ruotsin siirtokunnassa, jonka virkamiehet ja

Delawaren yliopistossa Yhdysvalloissa kokoontui maaliskuussa 1988 poikkiteollinen tutkimusemiinaari keskustelemaan 29.3.1638 perustetun Uuden Ruotsin siirtokunnan vaiheista ja kulttuurivaikutuksesta sekä nykytutkimuksesta. Noin 300 kuulijaa seurasi 25 esitelmää, joita pitivät amerikkalaiset ja skandinaaviset tutkijat. Helsingin yliopiston uskontieteen professorin, filtohtori Juha Pentikäisen aiheena kokouksessa oli "Metsäsuomalaiset savolaisen kaskikulttuurin tuojina Vermlannin kautta Delawareen". Hän on yhteispohjoismaisen, metsäsuomalaisten kulttuurivaikutusta selvittävän tutkijaryhmän johtaja.

papisto olivat ruotsinkielisiä. Suomalaiseen pohjaan viittaa useimmin nimen perässä oleva liite: "Anders Andersson The Finn" (Antti Antinpoika Suomalainen). "Lasse The Finn" (Lasse Suomalainen). Suomalaiset sukunimet näyttävät jääneen

vasta niiden muuttajien mukaan, jotka saapuivat 1650-60-luvuilla, jolloin siirtokunta jo kuului Hollannille. Näin tulivat esimerkiksi Coleman (Kolehmainen), Helme (Helminen), Hallton (Halttunen), Homman (Hommanen), Cock (Kokkinen), Korpffon (Korhonen), Laican (Liukkonen), Morton (Marttinen), viime mainittuun sukuun syntyi 1725 John Morton nuorempi, yksi Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajista.

Siirtokunnan enemmistö suomalaisia

Uuden Ruotsin siirtokunnan historiassa 1. luvun muodostaa se 17 vuoden aika, jolloin se oli Ruotsin kruunun omaisuutta. Tällöin toiminnan selvä painopiste oli linnoituksen rakentamisessa, sotilashallinnossa, kaupassa ja myös Ruotsin valtiokirkon harjoittamassa intiaanilähetyksessä. Alkuun muuttajissa olikin paljon sotilaita, kauppiaita ja eri syistä liikekannalle pantuja, mm. tuomittuja sotilaskarkureita ja rikollisia. Muuttoliike ei loppunut 1655, jolloin Hollanti kaappasi siirtokunnan. 12. retkikunta, melkein kaikki metsäsuomalaisia, ehti perille vasta vallan vaihduttua. Tällöin saapuneiden sotilaiden oli palattava takaisin satamasta, mutta 92 suomalaista uudisasukasta saivat jäädä. Vielä 1660-luvullakin tuli siirtokuntaan satamäärin metsäsuomalaisia. Viimeksi 1664 saapui 140 metsäsuomalaisen ryhmä Delawareen Amsterdamin kaupungin kustannuksella vietettyään talven siellä.

Delawaren siirtokunnan historiaa ei ole siis syytä päättää vuoteen 1655, jolloin siinä asui puolisentuhatta skandinaavia tai suomalaista. Suurin osa muuttajista jäi nimittäin perheineen pysyvästi Amerikan itävaltioihin, paitsi Delawareen myös nykyisen New Jersey ja Marylandin valtioihin sekä Uutena Amsterdamin tunnetulle Manhattanin saarelle. 1600-luvun lopussa Ruotsista muuttaneiden ja heidän perheidensä luku lienee ollut parituhatta, lähes prosentti tuolloisesta Yhdysvaltain siirto-

laisuudesta. Väestöstä ainakin kaksi kolmasosaa oli suomalaislähtöistä, jos kohta siirtyikin puhumaan ruotsia ennen kuin amerikkalaistui.

Siirtokunnan vaiheissa on Ruotsin kirkon panos merkittävä. Esimerkiksi Yhdysvaltain perustaja William Penn halusi tukea luterilaista kirkkoa ja sen kautta ruotsinkielistä kulttuuria. Ruotsista lähetettiin kaikkiaan 25 ruotsinkielistä pappia uudelle mantereelle jääneiden tueksi. He olivat tavallaan paitsi luterilaisen kirkon myös ruotsalaisen kulttuurin kannattajia vuoteen 1831, jolloin viimeinen heistä katsoi, ettei ruotsinkielistä sananjulistusta enää Amerikassa tarvita. Suomenkielellä ei Uuden Ruotsin kirkoissa liene kertaakaan saarnattu, vaikka 1693 vielä tilattiinkin suomenkielisiä raamattuja. Suomea alkuaan puhunut väestö siirtyi muutamassa sukupolvessa puhumaan ensin ruotsia, sitten englantia, kuten siirtokunnassa asuneen Turun professorin Pietari Kalmin 1740-luvun raportista voidaan lukea.

Tietoisuus suomalaisista juurista on kuitenkin säilynyt. Delawaren kokouksessa tuli tämän kirjoittajaa tapaamaan nainen, joka kertoi suoraan polveutuvansa Eskil Larssonista. Tämä oli poikansa Bertilin kera siinä metsänraiskaaja-suomalaisten joukossa, joka 1641 lähetettiin Vermlannista Delawareen. Ruotsissa oli nimittäin astunut voimaan laki, joka kielsi kaskenpoltton paitsi silloin kun tarkoituksena oli uuden pellon raivaaminen.

Tässä vaiheessa Ruotsin suomalaismetsissä oli "Amerikan kuume", joka olisi tuonut valtameren taa metsäsuomalaisia moninkertaisesti, jos vain laivoissa olisi ollut tilaa. 12. retkikunnan johtaja J. Papegoja kirjoitti päiväkirjaansa satapäisestä suomalaisjoukosta, joka jäi Göteborgin satamaan katsomaan Merkurius-laivan lähtöä: "On surullista ja häpeällistä, kun ei heitä voitu ottaa mukaan. Kun nämä toiveissaan pettyneet olivat myyneet omaisuutensa polkuhintaan, kuluttaneet varansa pitkään matkaan rannikolle, ja nyt saivat tarttua kerjuusauvaan lähteäkseen tun-

temattomille teille, syntyi sellainen valitus ja itku, jota harvoin näkee.”

Metsäsuomalaisten elintapa kohtasi sopuisasti intiaanikulttuurin

Ruotsin kautta Delawareen muuttaneet metsäsuomalaiset olivat niitä alun perin savolaisia kaskenpolttajia, joita Kustaa Vaasa oli tarvinnut asuttamaan Keski-Suomen, Savon ja Kainuun korpia 1500-luvulla. Sama väki lähti kruunun tuella uudestaan liikkeelle 1500-luvun lopulla, 25-vuotisen sodan (1570-95) melskeissä. Olipa Kaarle-Herttuan hovissa savolainen kirjuri, silloinen ”työvoimaministeri” Maunu Jussinpoika Auvinen Sulkavalta värväämässä heimoveljiään keskisen Ruotsin metsiin. Samalla kun kaskea kaatui raivaamattomaan korpeen, rauhattomat rajat saivat asutuksen ja Ruotsin kruunu hyviä veronmaksajia. Kaski nimittäin tuotti satakertaisenkin sadon.

Savolaiset kaskenpolttajat saivat jokilaaksoissa asuneilta ruotsalais- ja norjalaisnaapureilta ”metsäsuomalaisen” nimen. Samalla heidän nauttimaansa aluetta kutsuttiin ”suomalaismetsäksi” (finnskogen). Ruotsin ja Norjan rajaseudun metsissä tämä alkuaan yli 10 000-päinen väki kasvoi ripeästi säilyttäen näihin vuosiin saakka vanhan Savon kielen ja arkaaisen kulttuurin.

Metsäsuomalaisille oli ominaista liikkuva elintapa, metsän uusiutuvien luonnonvarojen tehokas hyväksikäyttö. Heidän elinkeinomuotonsa oli yhdistelmätalous, joka koostui metsästyksestä, kalastuksesta, marjojen ja sienten keruusta, karjanhoidosta, tervanpoltosta, mutta ennen kaikkea kaskenpoltosta. He saapuivat korpiin kirves, sirppi ja ruista mukanaan, tekivät huhdan kuusimetsään polttaen siitä kaskan. Sama kaskihalme tuotti kuitenkin kunnan sadon korkeintaan kahtena vuonna. Oli raivattava uusi huhta. Poltetuun maahan kasvoi toki uusi metsä, mutta se voitiin polttaa uudestaan vasta 60-80

vuoden kuluttua.

Kaskenpoltto aiheutti Ruotsissa ongelmia jokilaakson maanviljelijöiden ja metsäsuomalaisten välillä. Kaskenpoltto oli paitsi tehokas myös luonnon resursseja kuluttava elintapa. Niinpä Ruotsissa ensin rajattiin kaskeamista säännöksiin, lopulta se kiellettiin kokonaan. Näin kävi myös Amerikan mentereella. Metsäsuomalaiset siirtyivät Delaware-joen rannoilta yhä kauemmaksi ympäröiviin erämaihin etsien hyviä metsiä, mihin tehdä huhta ja polttaa kaski. Iskusana kuului: ”Väisty länteen, suomalainen”. Jotkut etenivät kaskea polttaen Kalliovuorille saakka.

1600- ja 1700-luvun historialliset lähteet kertovat metsäsuomalaisten noituudesta ja erikoisesta tavasta haudata kuolleet metsiin ja jokien rannoille, mikä epäilemättä viittaa itäsuomalaiseen hautausperinteeseen: kalmisto on virran takana oleva kuolleiden puisto.

Toisaalta heidän kerrotaan tulleen erittäin hyvin toimeen Delaware-joen rantoja nauttineiden intiaanien kanssa, joiden kauppakumppaneita he vuosikymmeniä olivat ostaen mm. turkiksiä ja tupakkaa, myyden viljaa ja Euroopasta tuotuja tavaroita. Uuden Ruotsin suomalaisasukkaat tunnettiin Lenape-intiaanien sanastossa ’ystävinä’. Tähän viittaa intiaanikielen sana ”netappi”, ne jotka ovat kuten me, kun esimerkiksi hollantilaiset saivat kuulla olevansa ”senaari”, ne jotka eivät ole kaltai-siamme.

Ilmeisesti savolaisten kaskenpolttajien liikkuva elintapa nopeutti heidän sopeutumistaan uuteen maanosaan. He olivat myös jo Suomessa eläessään saamelaisien naapureina ja kauppakumppaneina tottuneet kulttuuriin, joka elämäntavaltaan ja maailmankuvaltaan varsin likeisesti muistutti intiaanikulttuuria. Niinpä ei ole ihme, että he hallitsivat vuorovaikutuksen Amerikan alkuperäiskansojen kanssa omintakeisesti.

Varhaisen muuttoliikkeen etninen kuvaus suomalaisesta näkökulmasta tulee ratkaisevasti muuttamaan perinteistä kuvaa siirtolaishistoriasta.